

OLIY MAJLISNING RIVOJLANISH TARIXI

Mirusmanova Maxzuna

Sirtqi ta'lim 4-bosqich talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasining Oliy majlisining rivojlanaish tarixiga oid mulahazakar ko'rib chiqiladi.

Kirish so'zlar: Oliy majlis, rivojlanaish, oliy majlis tairixi, tarix, majlis

¹ Assalomu alaykum, hurmatli deputatlar!

Qadrli majlis ishtirokchilari!

Avvalo, sizlarni xalqimiz ishonchiga sazovor bo'lib, Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputati degan yuksak maqomga ega bo'lganingiz bilan, chin dildan muborakbod etaman

Parlament va mahalliy kengashlarga o'tkazilgan saylovlar, O'zbekistonimiz uchun katta siyosiy imtihon bo'ldi. Xalqimiz bu sinovdan yorug' yuz bilan o'tdi, desak, mubolag'a bo'lmaydi

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi — O'zbekiston parlamenti, oliy davlat vakillik, qonun chiqaruvchi organi. Dastlab bir palatali parlament sifatida tashkil etilgan va fuqarolarning umumiy, teng, to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi asosida shakllantirilgan. 1-chaqiriq Oliy Majlis ko'p partiyalilik asosda 3 turda — 1994-yil 25-dekabr, 1995-yil 8- va 22-yanvarda bo'lib o'tgan saylovlarda saylangan va 1995—99 yillarda faoliyat ko'rsatgan. 2-chaqiriq Oliy Majlisga saylovlar 1999-yil 5 va 19-dekabrda bo'lib o'tgan va u 2000—2004-yillarda faoliyat ko'rsatgan. Bir palatali parlament 250 deputatdan iborat bo'lib, u ishlagan davrda 10 ta kodeks, ikkita milliy dastur, 240 ta qonun, 468 ta qaror qabul qilingan, qonun hujjatlariga 1573 ta qo'shimcha va o'zgartirishlar kiritilgan. Bu yillarda parlament, o'z konstitutsiyaviy vakolatlariga asoslanib, demokratik jamiyatning huquqiy asoslarini shakllantirish, bozor iqtisodiyoti prinsiplarini rivojlantirish bo'yicha muayyan ishlarni amalga oshirdi. Qonunchilik, davlat boshqaruvi, o'tish davri muammolarini yechishda muayyan tajribaga ega bo'ldi. 2002-yil 27-yanvarda o'tkazilgan referendumda ikki palatali parlamentni tuzish masalasi O'zbekiston xalqi tomonidan qo'llab quvvatlandi. 2004-yil 26-dekabr va 2005-yil 9-yanvarda Oliy Majlisning Qonunchilik palatasiga, 2005-yil 17—20-yanvarda Oliy Majlis Senatiga saylovlar

bo'lib o'tdi va Oliy Majlis 2 palatadan — Qonunchilik palatasi (quyi palata) va Senatdan (yuqori palatadan) iborat qilib shakllantirildi.¹

Huquqiy davlatchilikni shakllantirish ko'plab muammolarni bartaraf etish bilan bog'liq bo'lgan murakkab va davomli jarayondir. Parlamentarizm prinsiplari asosida faoliyat ko'rsatuvchi davlat institutlari bilan bog'liq masalalar O'zbekistonda huquqiy davlatchilikning qaror topishiga taalluqli muammolar silsilasida muhim o'rin tutadi. Chunki XXI asrning boshlariga kelib oddiy bir haqiqat - to'la vakolatga ega bo'lgan parlamentsiz mamlakatda to'laqonli demokratiya bo'lishi mumkin emasligi yaqqol ko'zga tashlanib qoldi. Binobarin, fuqarolar demokratiya to'g'risidagi tasavvurlarini avvalo davlatni idora etishda o'zlari ishtirok etishlarining real imkoniyati bilan, qolaversa parlament orqali qonun ijodkorligi jarayoniga ta'sir ko'rsata olish imkoniyatlari bilan bog'laydilar. Parlament tarixi asrlar bilan o'lchanadi. Zamonlar o'zgarishi bilan parlamentlarning roli ham izchil o'zgarib, uning mohiyati yangi g'oyalar, tamoyillar bilan, shakllanish va faoliyat ko'rsatish tajribasi bilan boyib bormoqda. Parlamentarizm g'oyasi birinchi ming yillik bo'sag'asida Rimda, Angliya va Ispaniyada xalq majlislari shaklida yuzaga kelgan bo'lib, shundan so'ng davlat anjumani darajasiga ko'tarilgunga qadar yana bir necha taraqqiyot bosqichlaridan o'tdi.

O'zbekiston qonun chiqaruvchi oliy organining qaror topishi o'ziga xos jihatlarga ega. Bu avvalo tarixiy o'tmishga bog'liq. Milliy o'zlik davlat qurilishining turli shakl va usullarini nazarda tutadi. Shunday qurilishning tanlab olingan muayyan usuli esa milliy-tarixiy o'ziga xoslik bilan umumjahon tamoyillarining sintezidir. Zero, har qanday ijtimoiy voqelikni anglash uchun birinchi navbatda u muayyan tarixiy bosqichning konkret sharoitlarida qay tarzda yuzaga kelganligini, o'z taraqqiyotida qaysi asosiy bosqichlardan o'tganligini, ana shu rivojlanish jarayonida qay darajada o'zgarganligini, istiqbolda uning qay tarzda harakat qilishini anglab olish muhim ekanligi bejiz emas. Ana shu qoidalar har qanday ijtimoiy voqelikni, shu jumladan parlament singari muhim institut masalasini ko'rib chiqishda alohida ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, amaliyotning dalolat berishicha, parlamentarizmning qaror topishi o'ta murakkab, ba'zan esa mashaqqatli jarayondir. Unda tarixiy davrning o'ziga xos jihatlari, har bir alohida mamlakatning ijtimoiy va davlat hayoti, milliy an'analari, xalqning huquqiy madaniyati va siyosiy xohish-irodasi namoyon bo'ladi. Tabiiyki, ijtimoiy amaliyotning rivoji, tarixiy

² Senat.uz. Oliy majlisning rivojlanish tarixi.

¹ www.president.uz "Oliy majlis qonunchilik palatasini birinchi yigilishidagi nutqi "

taraqqiyotning kechishi mamlakat qonun chiqaruvchi organi to'g'risidagi nazariy tasavvurlarni ham o'zgartirib boradi.²

Qonunchilik hokimiyati davlat hokimiyatining muhim tarkibiy qismi bo'lib, uni takomillashtirish davlat hokimiyati butun tizimining tarixiy evolyutsiyasi bilan bog'liq. Shu sababli qonun chiqaruvchi oliy organlarning qaror topishi va rivojlanishi muammolarini har tomonlama tahlil etish davlat qurilishi nazariyasi va amaliyoti uchun, O'zbekiston parlamentarizmining kelajagi uchun teran ahamiyat kasb etadi. Ayni paytning o'zida istiqbolni belgilab olish uchun o'tmishni chuqur va xolis o'rganmoq zarur. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I. A. Karimov ta'kidlaganidek: "Millatni asrash kerak, millatni asrash uchun esa uning haqiqiy tarixini o'rganish, avaylab himoyalash kerak". Demak, tarixiy yondashuv siyosiy-huquqiy tahlilning ajralmas qismi bo'lib, usiz siyosiy voqelikka haqqoniy baho berib bo'lmaydi.

O'zbekiston 1991-yil 1-sentabrda davlat mustaqilligiga erishgach, davlat hokimiyatining eng muhim institutlaridan biri sifatida milliy parlamentni rivojlantirishning sifat jihatidan yangi bosqichi boshlandi. Milliy parlamentarizmning eng yangi tarixi umum e'tirof etilgan uchta asosiy davrga bo'linadi.

Birinchi davr: 1991-1994-yillar

Ikkinchisi: 1995-2004-yillar

Uchinchi davr: 2005-yildan hozirgi paytgacha.

Ikkinchi chaqiriq (2000-2004-yillar) Oliy Majlisga saylov hokimiyat vakillik organlari bilan bir katorida beshta siyosiy partiya va saylovchilar tashabbuskor guruhlarida bo'lib o'tdi. Ikkinchi chaqiriq Oliy Majlisda 11 nafar deputatni birlashtirgan «Adolat» sotsial-demokratik partiyasi fraksiyasi, 10 nafar deputatdan iborat «Milliy tiklanish» demokratik partiyasi fraksiyasi, 20 nafar deputatga ega bo'lgan «Vatan taraqqiyoti» partiyasi fraksiyasi, 34 nafar deputat tashkil etgan Fidokorlar milliy-demokratik partiyasi fraksiyasi, 49 nafar deputatdan iborat Xalq-demokratik partiyasi fraksiyasi, 107 nafar kishidan iborat hokimiyat vakillik organlaridan saylangan deputatlar bloki va 16 nafar saylovchilar tashabbuskor guruhlaridan saylangan deputatlar bloki ro'yxatga olindi. Keyinchalik «Vatan taraqqiyoti» va «Fidokorlar» partiyalari bitta «Fidokorlar» partiyasiga birlashganligi munosabati bilan ikkinchi chaqiriq Oliy Majlisning ikkinchi sessiyasida ularning

² Senat.uz. Oliy majlisning rivojlanish tarixi

parlamentdagi fraksiyalari a'zolari ham birlashib, 54 nafar deputatni birlashtirgan bitta fraksiyani tashkil etdilar.³

Foydalanilgan adabiyotlar:

Senat.uz."Oliy majlisning rivojlanish tarixi"

www.president.uz""Oliy majlis qonunchilik palatasini birinchi yigilishidagi nutqi "

<https://parliament.gov.uz> ""Oliy Majlis Qonunchilik palatasi

³ Senat.uz.Oliy majlisning rivojlanish tarixi